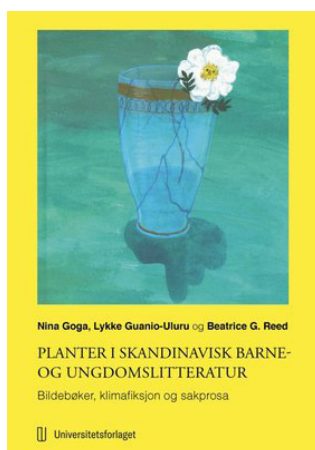

Review/Recension

**NINA GOGA, LYKKE
GUANIO-ULURU OCH
BEATRICE G. REED
PLANTER I
SKANDINAVISK
BARNE- OG UNGDOMS-
LITTERATUR
Bildebøker, klimafiksjon
og sakprosa**

Oslo: Universitetsforlaget, 2024 (172 s.)

Träd, blommor och andra växter har länge varit centrala motiv i skandinavisk barn- och ungdomslitteratur. Trots detta präglas barn- och ungdomslitteraturforskningen i viss mån av samma ”växtblindhet”, eller bristande medvetenhet om växter och deras avgörande roll i jordens klimat- och ekosystem, som den västerländska filosofin och kulturen i stort. Det menar Lykke Guanio-Uluru och Beatrice G. Reed i introduktionen till *Planter i skandinavisk barne- og ungdomslitteratur. Bildebøker, klimafiksjon og sakprosa* (2024). Tillsammans med monografins tredje författare, Nina Goga, riktar de därför välförtjänt uppmärksamhet mot växternas värld i norsk, svensk och dansk litteratur för barn och unga. Gemensamt utgår de ifrån högst aktuella frågor, till exempel vilka växtarter som är mest framträdande i bilderböcker och sakprosa för barn eller i klimatfiktion för unga, samt vilken roll växtmotiven spelar i dessa verk.

Planter i skandinavisk barne- og ungdomslitteratur är i första hand ett bidrag till det tvärvetenskapliga forskningsfältet kritiska växtstudier, vilket förespråkar en omvärdering av ”planter og deres egenskaper og roller innenfor fagfelt som biologi, filosofi, litteratur og kunsthøgskole” (10). I bokens inledning ges således en koncis och översiktlig redogörelse för fältet och dess centrala utgångspunkter, vilket kan fungera som en mycket givande språngbräda för alla som intresserar sig för frågor om växter och hur de framställs i litteraturen, i synnerhet ur ett skandinaviskt perspektiv. Stora delar av det teoretiska ramverket i analyskapitlen införlivar dessutom ekokritiska perspektiv från

©2025 M. Löf Nyqvist. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, Vol. 48, 2025 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v48.999>

andra håll. Boken bidrar på så sätt även med goda exempel på hur de flytande gränserna mellan kritiska växtstudier och andra inriktningar inom så kallad miljöhumaniora skapar möjligheter till dialog och nya perspektiv på relationen mellan människan och naturen i litteraturen.

Ett särskilt viktigt teoretiskt inslag som ligger till grund för bokens undersökningar, och som utgör en grundval för kritiska växtstudier som forskningsfält, är det ovan nämnda grundantagandet att litteraturen och litteraturforskningen präglas av "växtblindhet" eller så kallad "plant awareness disparity" – det vill säga en kulturellt inlärd brist på uppmärksamhet när det gäller växter. Medvetenhet om de komplexa ekologiska och kulturella roller som växter spelar i världen löper således som en röd tråd genom samtliga kapitel.

En annan röd tråd som går att följa genom boken är användningen av två, av författarna tidigare utvecklade, metodologiska verktyg som återkommer i analyserna av skönlitteraturen: en växtanalytisk karta utformad av Guanio-Uluru (2021) och en "fytobibliografisk" databas över växter i skandinaviska bilderböcker utvecklad av Reed (2023). Dessa verktyg presenteras översiktligt i introduktionen och fungerar sedan som utgångspunkter för bokens analyser, där de kombineras med andra teoretiska perspektiv och metoder som exempelvis affektiv ekokritik, visuell och verbal närläsning samt sakprosateori. Att de gemensamma verktygen kombineras med andra metoder och teoretiska ingångar innebär i min mening en viktig förutsättning för att motverka rundgång i analyserna, som troligtvis annars hade riskerat att bli något repetitiva.

Planter i skandinavisk barne- og ungdomslitteratur består av två huvuddelar, med olika metodologiska inriktningar. I den första delen, "Korpusstudier", kombineras kvantitativa och kvalitativa analyser i undersökningar av relativt stora textkorpusar. Här jämförs material utgivet i Danmark, Norge och Sverige i olika genrer under avgränsade perioder av 2000-talets början. Bokens andra del, "Motivstudier", består av tre textnära undersökningar, med ett fördjupat fokus på ett fåtal böcker eller författarskap. Denna del rymmer ett lite längre tidsperspektiv – även om tyngdpunkten här fortfarande ligger på samtida exempel. På så sätt lyckas Goga, Guanio-Uluru och Reed synliggöra såväl övergripande tendenser som mer specifika kännetecken när det gäller växternas roll i skandinaviska barn- och ungdomsböcker.

Den första delen inleds av Reed med en kartläggning av prisvinnande norska, svenska och danska bilderböcker från perioden 2000–2021, som visar att växter är ett vanligt förekommande inslag i den

samtida skandinaviska bilderboken. Träd och trädarter framträder som de mest frekvent skildrade växterna, men även gräs och blommor eller nyttoväxter som är typiska för Skandinavien tycks vara relativt vanliga. Växter är ett inslag som enligt Reed ofta framställs i neutral eller positiv dager i böckerna, men som ägnas förhållandevis lite "botanisk, narrativ eller tematisk" uppmärksamhet (45), och som därmed i första hand speglar en antropocentrisk världsbild. Intressant är att denna brist på tematisk uppmärksamhet, särskilt när det gäller växternas roll i biosfären, även verkar känneteckna de klimatromaner för ungdomar som Guanio-Uluru undersöker från perioden 2002–2022 i det andra kapitlet. Växtmotivet tenderar här att användas för att gestalta klimatförändringarnas konsekvenser eller ett paradiskt förflutet, snarare än att ramas in som en del av en potentiell lösning. I det tredje kapitlet av bokens första del fokuserar Goga på skandinaviska fackböcker om träd riktade till barn i åldern 8–12 år utgivna under 2000-talets första två decennier och undersöker hur kunskapsförmedlingen om olika träd ser ut i dessa verk. Särskilt spännande är att det här syns en viss tendens till förändring över tid. De lite äldre böckerna från 2000-talets början har en förhållandevis människocentrerad och nationellt präglad förankring. I böckerna från slutet av 2010-talet och början av 2020-talet förekommer emellertid en ökad betoning på trädens samspel med andra livsformer och deras roll i det ekologiska samspelet lokalt såväl som globalt.

Genom att lyfta fram ett större antal verk i olika genrer på det här sättet bidrar första halvan av boken med en mångsidig och inbjudande ingång till ett växtorienterat perspektiv på den samtida skandinaviska barn- och ungdomslitteraturen. Kartläggningarna av det skönlitterära materialet tillåts stå i centrum och presenteras på ett mycket pedagogiskt sätt, vilket säkerligen kan inspirera till liknande växtorienterade studier av material i andra genrer eller från andra tidsperioder i framtiden. Stundtals kommer jag emellertid på mig själv med att undra över hur de tendenser och kännetecken som lyfts fram förhåller sig till en bredare tidslig och rumslig kontext. På vilket sätt speglar eller utmanar de resultat som presenteras i analyserna motsvarande förhållanden i den utomskandinaviska barn- och ungdomslitteraturen? Hur kan resultaten förstås i en längre litteraturhistorisk kontext? Det är frågor som förvisso faller utanför bokens omedelbara ramar, men som möjligtvis ändå hade varit givande att kommentera på något sätt.

Den andra halvan av boken består som sagt av tre motivstudier som tillsammans demonstrerar ytterligare hur kritiska växtstudier och litteraturanalys som centrerar växter kan utformas på diverse

fruktbara sätt samt vidareutvecklas i relation till just barn- och ungdomslitteratur. Variationen när det gäller material och teoretiska infallsvinklar är dessutom fortsatt stor. Inspirerad av Donna Haraways idéer om artöverskridande relationer och sammansättningar undersöker Reed utvecklingen av motivet blomstermänniskor (det vill säga antropomorfa blomstergestalter eller fytomorfa människogestalter) i fem skandinaviska bilderböcker på vers från 1893–2020, och finner en ekokritisk potential i samspelet mellan text och bild. Därefter följer en läsning av den norske bilderboksförfattaren och illustratören Svein Nyhus bilderböcker utgivna 1998–2021, i vilken Goga utforskar olika variationer av trädet som motiv samt dess koppling till barns tänkande, med utgångspunkt i Mieke Bals begrepp "image-thinking". Även här synliggör analysen en kritisk potential i materialet som utmanar den bristande medvetenhet om växter som enligt kritiska växtstudier kännetecknar vår kultur. Avslutningsvis återvänder Guanio-Uluru till klimatfiktionen och finner återigen ett övervägande antropocentriskt perspektiv i sin läsning av drivhuset och frövalvet som "gröna topoi" i Maja Lundes klimatroman *Drömmen om et tre* (2022), vilken här läses som en ungdomsroman.

Det är förstas svårt att dra alltför stora slutsatser av ett så brett och varierat material som det som samlas i *Planter i skandinavisk barne- og ungdomslitteratur* men den sammantagna bild av den skandinaviska barn- och ungdomslitteraturen som framträder i boken karakteriseras i relativt hög grad av antropocentriska föreställningar och tankemönster när det gäller växter, träd och blommor. Flera av läsningarna belyser emellertid intressanta exempel på hur det kan se ut när dessa föreställningar och tankemönster utmanas och ifrågasätts – inte minst genom samspelet mellan bild och text i bilderböcker av olika slag.

De inledande frågor om vilka växtarter eller typer som är mest framträdande, och vilken roll växtmotiven spelar i den danska, norska och svenska barn- och ungdomslitteraturen är nog så intressanta och ger upphov till både väntade och oväntade resultat. De ger emellertid även upphov till vidare frågor om vad vi ska göra med svaren. Mer djuplodande resonemang om hur vi exempelvis läser, skriver, värderar och undervisar om den samtida skandinaviska barn- och ungdomslitteraturen med dessa resultat i bagaget lämnas i stort sett därhän.

Analyserna i *Planter i skandinavisk barne- og ungdomslitteratur* läses därför i min mening med fördel som just ansatser till att på olika sätt förankra och utveckla kritiska växtorienterade perspektiv

i en skandinavisk litteraturvetenskaplig kontext, med syfte att utgöra en grund att bygga vidare på. Boken är dessutom en välkommen resurs för litteraturforskare som intresserar sig för ekokritiska frågeställningar men som inte fokuserar just på barn- och ungdomslitteratur. Jag kan inte annat än att instämma i författarnas förhoppning om att boken ska ge upphov till nya studier som vidareutvecklar de metoder och resultat som presenteras av Goga, Guanio-Uluru och Reed. Inte minst eftersom jag i viss mån saknar barnromanen bland de undersökta genrerna. Bokens skarpsynta och kreativa läsningar av litterära blommor, träd och växter lämnar helt enkelt mersmak, vilket vittnar om en mycket inspirerande läsoplevelse.

*Malin Löf Nyqvist
Fil. dr. i litteraturvetenskap
Institutionen för kultur och samhälle
Linköpings universitet*